

RÁCZ ANDREA

Személyes gondoskodást nyújtók munkával kapcsolatos attitűdjeinek vizsgálata

Tanulmányomban a napközbeni kisgyermekellátásban és az idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjeit kívánom bemutatni, azt, hogy az egyes területeken dolgozók hogyan vélekednek szakmai munkájukról, milyen azonosságok és különbségek rajzolódnak ki a két vizsgált területen belül, illetve azok között a munkáról való gondolkodás terén. Keresem a választ arra, hogy a személyes gondoskodást nyújtó, kutatásunk keretében megkérdezett szakemberek attitűdje mitől függhet, azaz szakmai és szocioökonómiai státuszuk mennyiben határozza meg vagy árnyalja a munkával kapcsolatos véleményüket. Kutatásunk a napközbeni kisgyermekellátás területén 195 fő, az idősellátás területén pedig 148 fő munkával kapcsolatos nézetének elemzését teszi lehetővé.

A minták a személyes gondoskodást végzők adatbázisából származnak, amelyet jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően az NCsSzI Képzési Központja állít elő a személyes gondoskodást végző intézmények beküldött adatlapjai alapján. A személyes gondoskodást végzők 2003-as adatbázisából a mintavételhez külön válogattuk az idősellátásban és a bölcsődékben dolgozókat. Mindegyikből statisztikai programmal 350-350 fő azonosító számát választottuk ki egyszerű véletlen mintavétellel, akiknek a munkahelyére postai úton küldtük el az önkitöltős kérdőíveket. Az idősellátásban és a bölcsődékben dolgozók mintája reprezentálta az idősellátásban és a bölcsődékben dolgozók állományát nem, iskolai végzettség és településtípus szerint. Tapasztalataink szerint az egyszerű véletlen mintavétel következtében a mintákban az életkori arányok is megfeleltek az adott dolgozói populáció arányainak. A mintaarányokat az alábbi táblázat tartalmazza, amelyben tájékoztatásul annak az eredeti állománynak a megfelelő arányait is feltüntettük, amelyből az idősellátásban és a bölcsődékben dolgozók sokaságát kiválogattuk.

1. számú táblázat

Mintaarányok (%)

Megnevezés	Eredeti állomány N=33183	Idősellátásb an dolgozók N=9242	Idősellátás ban dolgozók mintája N=350	Bölcsődékbe n dolgozók N=5225	Bölcsődékbe n dolgozók mintája N=350
A személyes gondoskodást végző neme					
férfi	7	4	6	0	0
nő	93	96	94	100	100
összesen	100	100	100	100	100
A személyes gondoskodást végző iskolai végzettsége					
alapfokú	24	32	31	24	21
középfokú	54	58	59	73	76
felsőfokú	21	10	10	3	3
összesen	100	100	100	100	100
A munkahely településének jogállása					
Budapest	16	12	10	33	35
megyei jogú város	28	24	24	37	39
város	33	40	40	27	23
község	23	24	26	3	3
összesen	100	100	100	100	100

Elsőként a napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók attitűdjét elemzem, majd az idősellátásban dolgozókéét. Mindezek előtt azonban fontosnak tartom az attitűd fogalmi definiálását, természetének megismerését, valamint a mérésével kapcsolatos dilemmák átgondolását.

Szociális attitűdjeink természete

Az *attitűd* a magyar nyelvben magatartást, viselkedést, modort, szellemi beállítottságot jelent. Továbbá jelent szerepjátszást, felvett szerepet, csinált modort, pózt is. A művészetben mozdulatot ábrázoló testtartást jelöl. Szociológiai értelme: beállítódás, viselkedési mód, adott eseménnyel vagy véleménynel szemben tanúsított magatartás. Az angol *attitude* kettős jelentéssel bír; testhelyzetek jelölésére szolgál, valamint véleményre, nézetre vonatkozó megnyilvánulást takar. A német nyelvben az attitűdnek megfelelő kifejezések a beállítódás, magatartás vagy tudathelyzet.

Szociálpszichológiai értelemben az attitűd olyan kognitív reprezentáció, amely összegzi az egyén értékelését egy adott személlyel, csoporttal, tettel, eseménnyel stb. kapcsolatban (Smith és Mackie, 2004). Társadalmilag meghatározott, de mindig egyéni lelkiállapotot tükröz, alapvető dimenziója tehát az érzelmi-értelmi tartomány. Önmagunkkal, másokkal, tárgyakkal, cselekedetekkel stb. kapcsolatos értékeléseink lehetnek kedvezőek vagy kedvezőtlenek, negatívak, semlegesek vagy pozitívak. Az attitűd tárgya tehát negatív és pozitív irányba polarizálja az emberek kialakult nézeteit. Az attitűdvizsgálatok során a kutató elsődleges feladata, hogy az attitűdök érzelmi pólusok közötti (pozitív – negatív) helyzetét feltérképezze. Irányának a vizsgálata mellett fontos, hogy milyen az attitűd intenzitása, azaz mennyire tartós, időben stabil. Nehezen vizsgálható a relevanciája, vagyis az, hogy a vizsgált nézet, vélemény mennyire fontos a személynek, mennyire elkötelezett iránta. A relevancia ebben az értelemben az attitűd személyiségbe való beágyazottságának, a meggyőződésnek, az elhivatottságnak a mutatója (Csepeli, 2001).

Funkcióját tekintve elsősorban abban segít, hogy kontrolláljuk környezetünket, hasznos a társas környezet kiismerésében és a másokkal fenntartott kapcsolatok kifejezésében. Segítségével az egyén hangot adhat meggyőződésének. Értékkifejező funkcióval bír, mely hozzájárul, hogy az egyén kapcsolatokat alakítson ki vagy tartson fenn másokkal. Például a vallásos meggyőződés vagy a szakmai munka iránti elkötelezettségbe vetett hit segíthetik meghatározni az egyén identitását.

Az attitűd mérésére számos lehetőség kínálkozik. Közvetlenül megkérdezhetjük az embereket értékeléseikről, vagy közvetlenül megfigyelhetjük viselkedésüket. A mérés legegyszerűbb módja, hogy megkérjük a kérdezetteket, számoljanak be arról, hogy egy bizonyos témában

hogyan gondolkoznak. Ebben az esetben attitűdskálát használunk, mely kérdések sorozatából áll. Ezek arra vonatkoznak, hogy mennyire értünk vagy nem értünk egyet, támogatunk vagy éppen ellenzünk egy bizonyos attitűdtárgyat. A megfigyelés is használatos módszer, mivel az attitűd gyakorta leképeződik az egyéni viselkedésben. Az említetteken kívül léteznek közvetett metódusok is.

Az attitűd mérése azonban számos dilemmát vet fel. Számolnunk kell azzal, hogy az emberek általában ugyanazon a véleményen vannak, mint családjuk, barátaik vagy kollégáik. Másrészt az egyén számára nem minden információ egyenértékű, sok esetben csak azokra az információkra koncentrálunk, amelyek jelentősebbnek, megbízhatóbbnak tűnnek. Természetesen az információhoz való hozzájutás is meghatározza attitűdjeinket. A vélemények mérésének nehézségét az adja, hogy sok esetben az emberek nincsenek tisztában saját attitűdjeikkel, így azoknak a társadalmi csoportoknak a nézeteit vallják magukénak, melynek tagjai. Problémát jelent a mérés szempontjából, hogy számos esetben az emberek nem akarják kinyilvánítani gondolataikat, inkább elrejtik azokat. Másrészt szeretnek jobb képet festeni magukról, ezért a valóságtól eltérő álláspontokat jelölnek meg.

Jelen kutatásunk egyik fontos célja az volt, hogy a napközbeni kisgyermekellátásban és idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos nézetét megismerhessük, és a kérdések segítségével a személyes gondoskodást nyújtó szakembereknek teret biztosítsunk – még ha csak egy kvantitatív kutatás keretében is -, hogy kifejthessék munkájukkal kapcsolatos álláspontjukat, hangot adhassanak szakmai meggyőződésüknek.

Az attitűd mérésére 31 kérdéssorozatból álló attitűdskálát használtunk. A kérdések arra vonatkoznak, hogy inkább egyetértenek, vagy inkább nem értenek egyet, támogatják, vagy ellenzik a vizsgált attitűdtárgyakat. Mivel a kérdőívben használt attitűdskála kétértékű, így a kérdezettek véleményei lehetnek negatívak vagy pozitívak.

A személyes gondoskodást nyújtó szakemberek vélekedéseinek vizsgálata során elsőként az attitűdök helyzetét kívánom feltérképezni, vagyis azt, hogy a kérdezetteknek pozitív vagy inkább negatív-e a munkával kapcsolatos véleményük. Az elemzés során megkísérlem

megválaszolni azt is, hogy a munkával kapcsolatos attitűd mennyire fontos a kérdezett szakembereknek, vagyis mennyire elkötelezettek iránta.

Hipotézisem szerint a napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók és idősellátás területén dolgozók munkával kapcsolatos nézetei többnyire azonosak, melynek háttérében az állhat, hogy a vizsgálati alanyok az adott foglalkozási csoporthoz, szakmához tartozónak érzik magukat, ebből kifolyólag általában ugyanazon a véleményen lesznek. Egyfajta 'szakmai együttmozgást' feltételezek. Az attitűd pszichológiai értelemben önvédelmi funkciót is betölthet, ilyenkor az egyén átértelmezi nézeteinek megvédése érdekében a valóságot, így azt látja – jelen esetben a munkájában –, amit látni szeretne. A személyes gondoskodást nyújtók munkával kapcsolatos véleményének kiértékelésekor, úgy vélem, fontos számolni az előbb említett önvédelemmel, vagyis azzal, hogy a napközbeni kisgyermekellátásban és idősellátásban dolgozók esetében működhet a munkával kapcsolatban ez a fajta átértékelés, a munkával, ellátottakkal, ellátással, kollektívával kapcsolatos negatív attitűdjeik ugyanis a szakmában való önmeghatározás megingását, tágabb értelemben szakmai identitásválságot eredményezhet.

Feltételezésem szerint a kérdezettek munkával kapcsolatos nézetei kevésbé függenek szakmai vagy társadalmi státuszuktól, az egyes vizsgálati területeken dolgozó szakemberek vélekedései sajátos egységet képeznek. Tehát az attitűdjük, bár egyénileg kifejezett álláspontot takar, szakmailag meghatározott. Másként megfogalmazva: a kérdezettek munkájukkal kapcsolatos álláspontja a szakma által (idősellátás, kisgyermekellátás) érvényesnek és elfogadhatónak tartott értékek, nézetek, gondolati elemek irányába mutat.

Kisgyermekellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjei

A kérdőív 31 kérdést tartalmazott, melyek a munkával kapcsolatos attitűdök mérésére szolgáltak. Válaszadóinkat arra kértük, hogy a kérdőíven szereplő kijelentések mindegyikénél jelöljék meg, hogy az adott kijelentéssel inkább egyetértenek, vagy inkább nem értenek egyet.

A következőkben azt mutatom be, hogy az egyes attitűdkérdésekre milyen válaszokat adtak a megkérdezettek.

A kisgyermekellátásban dolgozók 74,1%-a úgy véli, hogy nincsenek konfliktusai a munka és a családi élet összeegyeztetése terén. 76,6%-uk szerint a munkahelyükön családbarát légkör uralkodik. Azzal az állítással, hogy a munkahelyen több olyan kedvezményre lenne szükség, amelyeket a gyermekeket gondozó családok igénybe vehetnek, 62,6%-ban a bölcsődei dolgozók inkább egyetértettek. 88%-ban úgy gondolják, hogy a gondozási munka számukra fizikailag is megterhelő. A kérdezettek több mint 90%-a egyetért azzal az állítással, hogy a gondozó és a gondozott gyermek között gyakran alakul ki szoros kapcsolat. A bölcsődébe járó gyermekek kiszolgáltatottságát illetően 76,3%-uk nem értett egyet azzal az állítással, hogy a bölcsődés gyermekek kiszolgáltatottabbak, mint a kizárólag családban nevelkedők. Bár többségüknek (74,1%) nincs konfliktusa a munka és a család összeegyeztetésében, 72,5%-uk otthon is gondolkodik a munkáján. A bölcsődében dolgozók 80%-a mindig el tudja látni munkáját a munkaidőben. 91,7%-uk úgy véli, a gondozási munkára születni kell, 96,4%-uk szerint a gondozáshoz nem mindenki érthet. A kérdezettek szerint a vallás nem fontos a gondozási munkához (90,7%), az ellenőrző kérdésre is többnyire konzekvensen válaszoltak a kérdezettek, ugyanis 75,1%-uk inkább egyetértett azzal az állítással, hogy a vallásosságnak nincs jelentősége a gondozási munkában. A kérdezettek 77,1%-a úgy véli, a legjobb a gondozási munkában az, hogy segíthetik a kisgyermeket nevelő családokat; így 96,4%-ban egyetértettek azzal, hogy a gyermekeknek sok esetben javukra válik, hogy bölcsődébe járnak. A gondozási munkát végzők 84,2%-ban hasonló feladatokkal találkoztak saját családjukban, mely esetleg megkönnyíti munkájukat. Otthoni tapasztalataikat a bölcsődében is tudják kamatoztatni és fordítva. 94,8%-ban úgy látják, hogy a gondozási munka során szerzett tapasztalat, tudás jól hasznosítható az élet más területén is.

Annak ellenére, hogy a válaszadók több mint 90%-a úgy gondolja, hogy a gondozási munkára születni kell, 72,8%-ban inkább egyetértettek azzal az állítással, hogy a gondozási munka megtanulható. 92,2%-ukat a munka gyakran állítja új kihívások elé. Arról, hogy a hozzátartozóknak joga van-e beleszólni a gyermekek egyéni gondozásába, a megkérdezettek 88,9%-a vélekedett úgy, a hozzátartozóknak ehhez joga van. A gyermekekről ettől arányaiban kissé eltérően gondolkoznak, 95,3%-uk szerint a gyermekek beleszólhatnak a

játéktevékenység megtervezésébe, csak 9-en gondolják úgy, hogy a gyermeknek nincs beleszólási joga abba, hogy milyen játékot játsszon a bölcsődében.

A kérdezettek mindannyian egyetértettek abban, hogy a munkájukban fontos, hogy a gondozási tapasztalatokat megbeszéljék a kollégákkal. A munkahely-változtatás kapcsán 67,7%-uk gondolja azt, ha munkahelyet kellene változtatnia, maradna a bölcsődei ellátás területén. Azzal az állítással, hogy szívesen kipróbálna valami teljesen más munkát, 64,1% nem értett egyet.

A kérdőívben szereplő kijelentés, mely szerint az ember egy idő után belefárad a kisgyermekek ellátásába, erőteljesen megosztotta a válaszolókat. 52,1%-uk ugyanis egyetértett az állítással, 47,9%-uk azonban úgy gondolkodik, hogy nem lehet belefáradni a kisgyermekek nevelésébe, gondozásába. A kérdezettek a bölcsődei ellátást 94,8%-ban alulértékeltnek tartják az oktatáshoz vagy az egészségügyhöz képest. A szakmai fejlődésre vonatkozó állítások kapcsán 96,9%-uk úgy vélekedett, hogy a gondozási munkához elengedhetetlenül fontosak a szakmai továbbképzések. 76%-uk szerint sokkal több lehetőséget kellene a bölcsődei dolgozók számára biztosítani a továbbképzések terén. 91,2%-uk szerint (176 fő) a szakmai továbbképzés biztosítása a munkahely feladata. A továbbképzéseken a kérdezettek 98,5%-a szívesen részt vesz. Ami a munkahelyi előmenetelt illeti, 88,5% véli úgy, hogy számára nincs előrelépési lehetőség a munkahelyén vagy az ellátás területén.

Az egyes attitűdkérdésekre adott válaszok alapján elmondható, hogy a kérdezettek leginkább az alábbi három kijelentéssel értettek egyet:

- 1) „Fontos, hogy a munkatársakkal közösen megbeszéljük a gondozási tapasztalatokat” (100%).
- 2) „Szívesen részt veszek továbbképzéseken” (98,5%).
- 3) „A szakmai továbbképzések elengedhetetlenül fontosak a gondozási munkában” (96,9%).

A következő állítás osztotta meg leginkább a válaszadókat: „Az ember egy idő után belefárad a kisgyermekek ellátásába”. (52,1% inkább egyetértett, 47,9% inkább nem értett egyet).

A kért bölcsődei dolgozók az alábbi három állítással inkább nem értettek egyet:

- 1) „A gondozáshoz mindenki ért” (96,4%).
- 2) „A vallásosság fontos a gondozási munkához” (90,7%).
- 3) „Vannak konfliktusaim a munka és a család összeegyeztetésében” (74,1%).

A kisgyermekellátásban dolgozók munkával kapcsolatos véleményének mélyebb megismerése érdekében az egyes kérdésekre adott válaszok kiértékelését követően egy ún. attitűd-indexet készítettem. Minden egyes kérdésnél a válaszadásban feltételeztem egy pozitív és egy negatív tartalmú választ. Pozitív tartalmú válasz esetében minden kérdezett 1-es értéket kapott, a negatív válaszadók pedig nullás értéket. Például „A munkahelyemen családbarát légkör uralkodik” állításnál 1-es értéket kapott a kérdezett, ha ezzel az állítással egyetértett, nullát, ha nem értett vele egyet. Nullát kapott, ha egyetértett azzal az állítással, hogy a bölcsődébe járó gyermekek sokkal kiszolgáltatottabbak, mint a családban nevelkedők, és egyest, ha nem értett egyet. Ezt követően megkaptam minden egyes kérdezett attitűdindex-pontszámát, melynek az értéke 0-1 közé eshet. A munkával kapcsolatos vélekedése akkor pozitív a kérdezettnek, ha egyhez közelítő értéket kapunk, negatív abban az esetben, ha az indexpontszám nullához közelít.

Az így kapott attitűdindex-pontszám átlaga 0,7358, ami azt jelenti, hogy a kérdezettek többsége összességében pozitívan vélekedik a munkájáról, azaz a munkával kapcsolatos nézeteik pozitívak, hiszen az átlagérték az 1-hez közelít. A munkával kapcsolatos attitűdjük megoszlása a következőképpen alakul: az attitűdindex-pontszámok terjedelme 0,48-0,97. Mindösszesen 1 fő munkával kapcsolatos véleménye negatív (indexpontszáma:0,48), a többieké inkább pozitívnak mondható, 81,1%-uknak a pontszáma ugyanis 0,68 és 0,84 közé esik. Ugyanakkor csak 2 fő szerepelt a mintában, akiknek az indexpontszáma 0,90 feletti. Az attitűd-index tehát azt mutatta meg, hogy többségében pozitívan vélekednek a kisgyermekellátásban dolgozók a munkájukról.

Következő lépésként a kérdezettek munkával kapcsolatos vélekedéseinek árnyalása érdekében a 31 attitűdkérdést témakörök mentén csoportosítottam. Négy nagyobb csoportot különítettem el, ún. al-indexeket hoztam létre, mint:

- 1) egyén és munka viszonyára vonatkozó állítások,
- 2) gondozásról és ellátásról alkotott vélemények,

- 3) célcsoportról (gyermekről és szüleikről) alkotott vélemények,
- 4) kollektíváról való vélekedés.

Az egyes csoportokba eltérő számú kérdések tartoztak, így az 1. csoportba 12, a második csoportba 11, a harmadikba 5, a negyedikbe pedig 3 kérdés. A kérdések csoportosítása, illetve a korábban ismertetett munkával kapcsolatos ún. attitűd-index megalkotásánál a pozitív és negatív válaszok meghatározása a kutató döntése volt, amely azt jelenti, hogy a munkával kapcsolatos attitűd megismerésének egyik aspektusát képezi csak, a kisgyermekellátásban dolgozók munkával kapcsolatos nézeteinek elemzése más szempontok mentén is lehetséges.

Az egyén és a munka című csoportba került például a „Vannak konfliktusaim a munka és a család összeegyeztetésében” állítás. A gondozás és ellátás csoportba került pl. az, hogy „A munkahelyemen több olyan kedvezményre lenne szükség, amelyet a gyermekeket gondozó családok igénybe vehetnek”. A célcsoportról való gondolkodás kategóriájába került a csoportosítás során pl. az az állítás, hogy „Sok esetben a gyermeknek kifejezetten javára válik, hogy bölcsődébe jár”. A kollektíváról alkotott vélemények csoportjába került pl. az az állítás, hogy „Fontos, hogy a munkatársakkal közösen megbeszéljük a gondozási tapasztalatokat”.

Az egyén és a munka csoportba tartozó kérdések mentén a kisgyermekellátásban dolgozók véleménye kevésbé egységes, mivel ebben a csoportban az alindex-pontszám átlaga 0,6662, ami azt jelenti, hogy bár többségük általában az egyén és a munka kapcsolatáról pozitívan vélekedik (az alindex-pontszám 1-hez közelebb esik), jelentős azok aránya, akik negatív attitűdöt mutatnak. Az alindex-pontszámok 0,25 és 0,92 közé esnek. 21,2%-a a kérdezetteknek 0,50 alatti pontszámot kapott, ők negatívan vélekednek az egyén és a munka viszonyáról. Ez azt jelenti, hogy többüknek vannak konfliktusai a munka és a családi élet összeegyeztetésében, vagy otthon is sokat gondolkodnak a munkájukon, esetleges munkahelyváltásnál nem maradnának a bölcsődei ellátás területén. A többi kérdezett alindex-pontszáma azonban 0,58 feletti értéket vett fel.

A gondozás és ellátás esetében az egyén és munka csoporthoz hasonlóan 0,6985 az alindex-pontszám átlaga a kérdezettek körében. Az alindex-pontszámok ebben a csoportban 0,36 és 1 közé esnek. 15,5% negatívan vélekedik a gondozásról és az ellátásról, 25,3%-nak 0,64 az al-indexpontszáma, 32,8%-nak 0,73, 24,1%-nak 0,82, és 4 főnek 0,91 vagy magasabb

a pontszáma. Az egyén és a munka viszonyáról való gondolkodáshoz hasonlóan az ellátás és gondozás megítélése is inkább pozitív a kérdezettek körében, tehát többségük egyetértett azzal, hogy pl. a gondozási munkában a legjobb, hogy segíthetnek a családokon, vagy hogy a gondozási munka gyakran állítja kihívás elé.

A célcsoportról való gondolkodás során a kérdezettek véleménye egyértelműen pozitívnak mondható, hiszen a kisgyermekellátásban dolgozók átlagpontszáma 0,8978, amely azt jelenti, hogy többnyire pozitívan vélekednek a célcsoportról, azaz a gyermekekről és szüleikről. A kérdezettek tehát inkább egyetértettek azzal, hogy a hozzátartozóknak és a gyermekeknek joga van beleszólni a gondozási folyamatba, vagy hogy a gyermekeknek kifejezetten javára válik, hogy bölcsődébe járnak.

Pozitív az attitűdjük a kollektíváról is, hiszen a kérdezettek átlagpontszáma ebben a kategóriában 0,8936, azaz nagy többségük pozitív véleményen van a kollégáiról, tehát egyetértettek pl. azzal: fontos, hogy a munkatársakkal közösen megbeszéljék a gondozási tapasztalatokat.

A négy kategória átlag indexpontszámai azt mutatják tehát, hogy a napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók leginkább a célcsoporttal és a kollektívával kapcsolatos kérdések terén vélekedtek pozitívan. Bár véleményük a gondozás és ellátás, valamint az egyén és munka viszonya kapcsán is inkább pozitívnak mondható, az előbbi két témakörhöz képest a pozitív értékelések aránya kevésbé jellemző.

Általában a munkával kapcsolatos attitűdről, és az egyes csoportokról, mint egyén és munka, gondozás és ellátás, célcsoport, illetve kollektíváról való vélemények átlagértékeinek áttekintése után, melyek azt mutatták, hogy inkább pozitívan vélekednek az egyes témakörökben felvetett kérdésekről a dolgozók, arra keresem a választ, hogy az egyes vizsgált témakörökkel kapcsolatos vélemények milyen személyes, illetve szakmai kérdésekkel mutatnak összefüggést. Másképpen megfogalmazva, általában a munkával, illetve az egyén és munka viszonyával, ellátással és gondozással, kollektívával és célcsoporttal kapcsolatos

attitűdre milyen szocioökonómiai és/ vagy szakmai státuszban rejlő tényezők vannak hatással, azaz mitől függ(het) a kisgyermekellátásban dolgozók véleménye.

Ennek feltérképezése érdekében a kérdőív kérdései közül 9 kérdést választottam ki, mint képesítés, beosztás, életkor, családi állapot, vallás, mióta dolgozik a bölcsődei ellátásban (hány éve), bölcsődei ellátás kezdete (rendszerváltás előtt vagy után), feladná-e munkahelyét, illetve, hogy van-e beteg, gondozásra szoruló hozzátartozó a családban.

Megnéztem, hogy az egyén és munka, gondozás és ellátás, célcsoport, kollektíva al-indexek a kiválasztott kilenc kérdéssel mutatnak-e összefüggést.

A munka és az egyénről való gondolkodás al-index két kérdéssel mutat összefüggést, a többi hat kérdéssel nincsen kapcsolat. A munka és egyénnel kapcsolatos attitűd függ attól, hogy mióta dolgozik a válaszadó a bölcsődei ellátásban, illetve, hogy hogyan vélekedik arról, hogy feladná-e a gondozási munkát. Akik régebb óta dolgoznak a bölcsődei ellátás területén, azoknak inkább pozitív a véleményük a munka és az egyénről viszonyáról való gondolkodás terén. A 11-20 éve a bölcsődei ellátásban dolgozók 53,5%-ának 0,75-0,92 közé esett az indexpontszáma, 16,3%-uk negatívan gondolkozik a munka és egyén viszonyáról, pontszámaik 0,50 alattiak. Akik 20 évnél régebb óta dolgoznak a területen, 19,3%-ban vélekednek inkább negatívan a vizsgált kérdésben, 39,5%-uk pedig pozitívan. A legmagasabb indexpontszámmal rendelkezők 54,5%-a több mint 20 éve dolgozik a területen. Akikben nem merült fel a gondozási munka feladása, 53%-ban pozitívan vélekednek a munka és az egyén viszonyáról, viszont akikben felmerült a munka feladása, 37,9%-ban alacsony pontszámot értek el, azaz inkább negatív véleményen vannak.

Az ellátásról és gondozásról való vélekedés csak az életkorral mutat összefüggést. A 46-55 éves bölcsődei dolgozók 61,8%-a pozitívan gondolkozik az ellátásról, a legidősebb életkori kategóriába tartozók 80%-ának az indexpontszáma 0,64, azaz inkább pozitív a véleményük az ellátásról és gondozásról, de ennél magasabb pontszámot ebben az életkori csoportban (55 évesek) nem találhatunk. A 35 év alattiak 63,2%-ának pozitív a véleménye az ellátásról.

A célcsoportról való gondolkodás egyedül a vallással mutat összefüggést. A maguk módján vallásos kérdezettek 57,1%-a maximálisan pozitív véleményen van a gyermekekről és szüleikről, ugyanakkor a nem vallásos 56 főből 37-en is nagyon pozitívan vélekednek a célcsoportról. A maguk módján vallásosak 42,8%-ának a pontszáma magas, 0,60-0,80 közé esik, a nem vallásosoknál ezek a pontszámok 32,2%-ukat jellemzik.

A kollektíváról való vélekedés a célcsoportról való vélekedéshez hasonlóan csak egy kérdéssel mutat összefüggést. A kollektíva al-index és a „feladná-e a gondozási munkát” kérdések között található kapcsolat. Azok, akinek magasabb az indexpontszámuk, vagyis akik pozitívan vélekednek a kollektíváról, amelynek tagjai, nem adnák fel a gondozási munkát. 1-es indexpontszám mellett 63,3% nem hagynának fel a gondozási munkával.

Ezt követően egy új kérdés bevonása mellett arra keresem a választ, hogy a munkával kapcsolatos attitűdre általában milyen tényezők vannak hatással, azaz mitől függ a kérdezettek munkával kapcsolatos véleménye. Az attitűd-indexet az alábbi kérdésekkel összefüggésben vizsgáltam meg: képesítés, beosztás, életkor, bölcsődei ellátás kezdete, családi állapot, feladná-e a gondozási munkát, vallás, van-e beteg vagy gondozásra szoruló hozzátartozó a családban, illetve új változóként, van-e előrelépési lehetősége a munkahelyén.

A vizsgált kérdések közül csak kettő mutat kapcsolatot a munkával kapcsolatos attitűddel.

A munkával kapcsolatos véleményekre hat az, hogy feladná-e a kérdezett a gondozási munkát, illetve, hogy van-e előrelépési lehetősége a munkahelyén. Akik nem adnák fel a munkájukat, pozitívabb attitűddel rendelkeznek, hasonlóan azokhoz, akik úgy érzik, munkahelyükön biztosított számukra előrejutási lehetőség. Azok esetében, akik úgy gondolják, hogy van előrelépési lehetőségük a munkahelyükön (összesen 22 fő a mintában), az attitűdpontszámok magasak, 0,61-0,87 közé esnek, azaz pozitívan vélekednek a munkájukról általában.

Az, hogy felmerült-e a gondozási munka feladása, erőteljesebben hat az attitűdre, mint az, hogy van-e előrelépés jelenlegi munkahelyén.

A munkával kapcsolatos nézetek vizsgálatánál feltételeztem, hogy az attitűd és a szakmai értelemben vett munkával kapcsolatos elégedettség között van kapcsolat, azaz, feltételezésem szerint a kisgyermekellátásban dolgozók minél inkább elégedettek munkájukkal, annál pozitívabb a munkával kapcsolatos véleményük. Az attitűd-indexhez hasonlóan képeztem egy ún. szakmai elégedettségi mutatót. A szakmai elégedettség mutató 8 kérdés összevonásából jött létre, mint elégedett-e a képzésekkel, elégedett-e a szupervízióval, feladná-e a gondozási munkát, van-e előrelépés a munkahelyén, elegendő-e a jövedelme, van-e plusz jövedelem szerzésére lehetősége a bölcsődei ellátás területén, arányos-e a fizetése az elvégzett munkával, illetve volt-e kezdeményezése munkahelyén az elmúlt 6 hónapban. Az így kapott szakmai elégedettségi mutató átlag indexpontszáma 0,4135, amely azt mutatja, hogy a kérdezett dolgozók általában elégedetlenek (indexpontok terjedelme: 0,00-0,88). Az attitűd és a szakmai elégedettség között azonban kapcsolat nem figyelhető meg, vagyis az a feltételezés, hogy minél elégedettebb valaki, annál pozitívabb a munkával kapcsolatos attitűdje, nem állja meg a helyét.

2. számú táblázat

Kisgyermekellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdje

Vizsgált témakörök	Összefüggést mutat	Szignifikancia-szint
Munka és egyén viszonya	Feladná-e a gondozási munkát?	0,001
	Mióta dolgozik az ellátásban?	0,01
Ellátás és gondozás	Életkor	0,015
Kollektíva	Feladná-e a gondozási munkát?	0,032
Célcsoport	Vallásosság	0,000
Munkával kapcsolatos attitűd	Feladná-e a gondozási munkát?	0,000

	Van-e előrelépési lehetősége?	0,036
--	----------------------------------	-------

Elmondható tehát, hogy a kisgyermekellátásban dolgozók többségében pozitívan vélekednek a munkájukról, viszont összességében elégedetlenek. Esetükben a munka és egyén viszonyáról való gondolkodásra hat az, hogy mennyi ideje dolgoznak az ellátás területén, illetve, hogy feladnák-e a gondozási munkát. Az ellátás és gondozásról való vélekedés az életkorral mutat egyedül összefüggést, a célcsoportról való gondolkodás a vallásossággal áll kapcsolatban, míg a kollektíváról való vélekedés esetén azzal találunk összefüggést, hogy a kérdezettek feladnák-e a munkájukat.

Összességében a munkával kapcsolatos attitűdjük attól függ, hogy feladná-e a kérdezett a gondozási munkát illetve, hogy van-e előrelépési lehetősége a munkahelyén. A szakmai elégedettség viszont nem befolyásolja a munkáról való gondolkodást.

Idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjei

Az idősellátásban dolgozókkal felvett kérdőív szintén 31 kérdést tartalmazott, melyek a munkával kapcsolatos attitűdökre vonatkoztak. A kérdések az összehasonlítás érdekében megegyeztek a kisgyermekellátásban dolgozóknak feltett kérdésekkel, természetesen az egyes kérdések az idősellátás profiljához igazodtak.

A következőkben azt mutatom be, hogy az egyes attitűdkérdésekre milyen válaszokat adtak a megkérdezettek.

Az idősellátásban dolgozók 55,9%-a úgy vélekedett, hogy nincsenek konfliktusai a munka és a családi élet összeegyeztetése terén, 44,1%-nak viszont nehézséget okoz a munka és a családi élet megszervezése. 60%-uk szerint a munkahelyükön családbarát légkör uralkodik, viszont magas azok aránya, akik úgy vélik, ez nem jellemző a munkahelyükön (40%). Azzal az állítással, hogy a munkahelyen több olyan kedvezményre lenne szükség, amelyeket az időseket gondozó családok igénybe vehetnek, 79%-ban inkább egyetértettek. Nagy többségük

(93,2%) úgy gondolja, hogy a gondozási munka számukra fizikailag is megterhelő. A kérdezettek 76,6%-a egyetért azzal az állítással, hogy a gondozó és a gondozott között gyakran alakul ki szoros kapcsolat. Az idősek otthonaiban élők kiszolgáltatottságát illetően a kérdezettek 75,3%-a egyetértett azzal az állítással, hogy az idősek otthonát igénybe vevők kiszolgáltatottabbak, mint a családban élők. Sokuknak van konfliktusa a munka és a család összeegyeztetésében, így nem meglepő, hogy sokan úgymond hazaviszik a munkájukat, a munkaidő lejártá után 113-an (77,4%) otthon is gondolkodnak a munkájukon. A megkérdezett idősotthoni dolgozók 64,6%-ban a munkaidőben el tudják látni munkájukat. 85%-uk úgy látja, a gondozási munkára szülni kell, 97,3%-uk szerint a gondozáshoz nem mindenki ért. 73,4%-uk szerint a gondozási munka megtanulható. A kérdezettek többsége szerint a vallás inkább nem fontos a gondozási munkához (71,4%). A másik vallásossággal kapcsolatos kérdésnél 56,6%-uk inkább egyetértett azzal az állítással, hogy a vallásosságnak nincs jelentősége a gondozási munkában. A kérdezettek túlnyomó többsége, 92,6%-a gondolja azt, hogy a legjobb a gondozási munkában az, hogy segíthetnek a rászorultakon. A gondozási munkát végzők 80,3%-ban úgy érzik, hogy többet tesznek a gondozottakért, mint az idősek saját hozzátartozói, családtagjai. 54,8%-uk hasonló feladatokkal találkozott már saját családjában, mely a kisgyermekellátásban dolgozókhöz hasonlóan esetleg megkönnyíti az idősekkel való munkájukat. 94,6%-ban azon az állásponton vannak, hogy a gondozási munka során szerzett tudás jól hasznosítható az élet más területén is. 89,8%-ukat a munka gyakran állítja új kihívások elé, ez 105 főt jelent a 148 megkérdezettből.

Arról, hogy a hozzátartozóknak joga van-e beleszólni a gondozási folyamatba, 57,2%-uk úgy vélekedett, hogy a hozzátartozóknak joga van beleszólni a gondozásba, míg jelentős, 43,4%-uk nem ismeri el a hozzátartozók ehhez való jogát. Az idősekről, az idősek jogairól az előbbi kérdéstől nagyon eltérően gondolkoznak, 82,4%-uk szerint ugyanis az idős embernek joga van beleszólni a gondozási tevékenységbe.

A kérdezettek többsége szerint fontos, hogy a gondozási tapasztalatokat közösen megbeszéljék a kollégákkal (99,3%). Válaszadóink 65,5%-a munkahely-változtatás esetén az idősellátás területén maradna. 41,1%-uk szívesen kipróbálna valami teljesen más munkát. 53,1% véli úgy, hogy egy idő után bele lehet fáradni az idősek ellátásába. A kérdezettek 91,2%-a a szociális területet alulértékeltnek tartja az oktatáshoz vagy az egészségügyhez

képest. A szakmai fejlődésre irányuló állítások kapcsán 93,9%-uk véleménye az, hogy a gondozási munkához elengedhetetlenül fontosak a szakmai továbbképzések, 33,8%-uk úgy látja, hogy a jelenleg elérhető szakképzések, tanfolyamok nem informatívak. 81,5%-uk szerint sokkal több lehetőséget kellene biztosítani a továbbképzések terén. 87,1%-uk szerint a szakmai továbbképzés biztosítása egyértelműen a munkahely feladata. A továbbképzéseken a kérdezettek 95,9%-ban szívesen részt vesznek. 80% véli úgy, hogy számára nincs előrelépési lehetőség a munkahelyén.

Az egyes attitűdkérdésekre adott válaszok alapján elmondható, hogy az idősellátásban dolgozók legnagyobb számban a következő három kérdéssel értettek egyet:

- 1) „Fontos, hogy a munkatársakkal közösen megbeszéljük a gondozási tapasztalatokat” (99,3%).
 - 2) „Szívesen részt veszek továbbképzéseken” (95,9%).
 - 3) „A gondozási munka során elsajátított tudás jól hasznosítható az élet más területein.”
- Érdekes, hogy az első két helyen álló kijelentés a kisgyermekellátás és az idősellátás területén dolgozók esetében megegyezik.

Több kérdés is megosztotta a válaszadókat.

„Az ember egy idő után belefárad az idős emberek ellátásába” kijelentéssel 53,1% inkább egyetértett, 46,9% inkább nem értett egyet. (Ugyanez az attitűdkérdés megosztotta a kisgyermekellátásban dolgozók véleményét is.) A család és a munka összeegyeztetésére vonatkozó állítás kapcsán 44,1% úgy vélte, hogy vannak konfliktusai a munka és a család összehangolása terén, míg 55,9%-uknak ez nem okoz problémát. 54,8%-uk találkozott a munkájához hasonló feladattal a családjában, míg 45,2%-uk ilyen jellegű személyes érintettséggel nem rendelkezik. Érdekes, hogy válaszadóink 57,2%-a úgy véli, a hozzátartozóknak joga van beleszólni a gondozásba, míg 42,8%-uk nem ért egyet ezzel az állítással.

A kérdezett, idősellátásban dolgozók legnagyobb arányban az alábbi két kijelentéssel nem értettek egyet:

- 1) „A gondozáshoz mindenki ért” (97,3%).

2) „A vallásosság fontos a gondozási munkához” (71,4%). Ez a két kérdés a kisgyermekellátásban is az első két helyen állt, mint amellyel a dolgozók inkább nem értettek egyet.

Az idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos véleményének megismerése, valamint ezt követően a két ellátás területén dolgozók attitűdjeinek összehasonlíthatósága érdekében – a kisgyermekellátásban dolgozóknál ismertetett módon – egy munkával kapcsolatos attitűd-indexet készítettem.

Az így kapott munkával kapcsolatos attitűdindex-pontszám átlaga az idősellátásban dolgozók esetében 0,6426, ami azt jelenti, hogy a kérdezettek a munkájáról összességében inkább pozitívan vélekednek. Ugyanakkor munkával kapcsolatos pozitív attitűdjeik alulmarad a kisgyermekellátásban dolgozókéhoz képest (0,7358). A munkával kapcsolatos vélekedések megoszlása az idősek otthonaiban dolgozók körében ekképpen alakul: az attitűdindex-pontszámok terjedelme 0,42-0,84. Hat főnek negatív a munkával kapcsolatos attitűdje, esetükben az indexpontszámok 0,42 és 0,48 közé esnek. Három főnek tekinthető a munkával kapcsolatos véleménye nagyon pozitívnak, esetükben 0,81 vagy a feletti a kapott indexpontszám.

A kérdezettek munkával kapcsolatos álláspontjának jobb megértése érdekében a 31 attitűdkérdést a kisgyermekellátásban dolgozókhoz hasonlóan 4 csoportba rendeztem. Mivel a kérdések a két kérdőívben megegyeztek, így ugyanazok a kérdések kerültek a megalkotott csoportokba.

Az első csoportban, amely az egyén és a munka viszonyához tartozó kérdéseket tartalmazta, az idősellátásban dolgozók véleményei nem mondható egységesnek, ebben a csoportban az alindex-pontszám átlaga 0,5903, ami azt jelenti, hogy szinte egyenlő arányban vélekednek pozitívan és negatívan a kérdezettek az egyén és a munka kapcsolatáról. A kérdezettek közel fele úgy véli, hogy vannak konfliktusai a munka és a családi élet összeegyeztetésében, illetve szívesen kipróbálnák magukat egy másik területen. Az alindex-pontszámok 0,17 és 0,92 közé estek.

A gondozás és ellátás esetében 0,7139 az alindex-pontszám átlaga a kérdezettek körében. Az alindex-pontszámok ebben a csoportban 0,36 és 0,91 közé estek. Az ellátás és gondozás megítélése inkább pozitív, a kérdezettek többsége egyetértett pl. azzal, hogy a gondozási munkában a legjobb, hogy segíthetnek a rászorulóknak, vagy hogy több olyan kedvezményre lenne szükség, melyeket az időseket gondozó családok igénybe vehetnek.

A célcsoportról való gondolkodás során a kérdezettek véleménye az egyén és a munka viszonyáról alkotott attitűdhöz hasonlóan alakul, az alindex-pontszámok átlaga 0,5191, tehát egyenlő arányban gondolkodnak pozitívan és negatívan az idősekről és hozzátartozóikról. A kapott indexpontszámok ebben a csoportban 0 és 1 közé estek. Öten teljes mértékben negatív és négyen maximálisan pozitív véleménnyel vannak a célcsoportról. A kérdezettek inkább egyetértettek pl. azzal, hogy gyakran alakul ki szoros kapcsolat a gondozó és a gondozott között, vagy hogy az időseknek joguk van beleszólni a gondozási munkába.

Az idősellátásban dolgozóknak pozitív a véleményük a kollektíváról, hiszen válaszadóink átlagpontszáma ebben a kategóriában 0,8230. Nagy többségük pl. inkább egyetértett azzal: fontos, hogy a munkatársakkal közösen megbeszéljék a gondozási tapasztalatokat, vagy hogy munkahelyükön családbarát légkör uralkodik.

Elmondható, hogy az idősellátás területén dolgozók a kollektívával, valamint a gondozással és ellátással kapcsolatos kérdések mentén gondolkoztak inkább pozitívan, ettől a két kérdéskörtől messze elmarad a célcsoporttal, valamint az egyén és munka viszonyával kapcsolatos értékek pozitív értelmezése.

A 2. számú táblázat azt mutatja, hogy a napközbeni kisgyermekellátásban és idősellátásban dolgozók az egyes vizsgált témakörök mentén milyen átlag indexpontszámokat kaptak, illetve ennek mentén milyen rangsor rajzolódik ki, tehát az egyes kérdéskörök közül melyekről gondolkoztak pozitívan, és melyekről inkább negatívan.

3. számú táblázat

***Napközbeni kisgyermekellátás és idősellátás területén dolgozók munkával,
munkakörülményekkel kapcsolatos véleménye***

Indexek, alindexek	Indexpontszám átlaga Kisgyermekellátás	Rangsor	Indexpontszám átlaga Idősellátás	Rangsor
Egyén és munka viszonya	0,6662	4.	0,5903	3.
Gondozás és ellátás	0,6985	3.	0,7139	2.
Célcsoport	0,8978	1.	0,5191	4.
Kollektíva	0,8936	2.	0,8230	1.
S z a k m a i elégedettség	0,4135	-	0,4325	-
M u n k á v a l k a p c s o l a t o s attitűd	0,7358	-	0,6426	-

A napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók a legpozitívabban a célcsoportról vélekednek, az idősellátásban dolgozók pedig a kollektíváról. A bölcsődei dolgozók körében utolsó helyen a rangsorban az egyén és a munka viszonya áll, az idősellátásban dolgozóknál meglepő módon a célcsoport.

A munkával kapcsolatos általános attitűdről, valamint az egyes csoportokról – egyén és munka, gondozás és ellátás, célcsoport, kollektíva – alkotott vélemények átlagértékeinek áttekintése után megnéztem, hogy az attitűd milyen kérdésekkel mutat összefüggést. Ennek megvizsgálása érdekében itt is, mint a kisgyermekellátásban dolgozók esetében kilenc kérdést választottam ki: képesítés, beosztás, életkor, családi állapot, vallás, mióta dolgozik az idősellátásban (hány éve), idősellátás kezdete (rendszerváltás előtt vagy után), feladná-e munkahelyét, illetve, hogy van-e beteg, gondozásra szoruló hozzátartozó a családban.

A munka és egyén viszonyáról való gondolkodás al-index csak egy kérdéssel mutat összefüggést, nevezetesen azzal, hogy feladná-e a gondozási munkát; a többi nyolccal nincsen kapcsolat. (Érdekes, hogy a bölcsődei ellátásban dolgozók munka és egyén viszonyáról alkotott véleményét szintén meghatározta, hogy felmerült-e bennük a bölcsődei munka feladása.) Azok a kérdezettek, akikben nem merült fel a gondozási munka feladása, 54,8%-ban pozitívan, míg akik feladnák a gondozási munkát, 47,8%-ban inkább negatívan vélekednek az egyén és a munka viszonyáról.

Az ellátásról és gondozásról való vélekedés a vallással és azzal mutatott kapcsolatot, hogy van-e a kérdezettnek az otthonában beteg, idős hozzátartozó, aki gondozásra szorul. A maguk módján vallásosak 67,6%-a pozitívan vélekedik az ellátásról, azonban a nem vallásosok 30%-a is magas, 0,80-as pontértéket kapott az ellátásról való vélekedés kapcsán. Akik az ellátásról és gondozásról való vélekedés során magas, 0,73-as indexpontszámmal rendelkeznek, 73,3%-ban vallásosak a maguk módján, a 0,82-es indexpontszámot kaptak 56,3%-ban vallásosak a maguk módján, 15,6%-ban vallásosak és az egyház tanításait követik.

Azok, akik gondozásra szoruló személyt látnak el saját családjukban, 68,3%-ban pozitívan vélekednek az ellátásról, pontszámaik 0,73-0,91 közé estek. Akik nem látnak el otthon beteg vagy fogyatékkal élő, gondoskodásra szoruló személyt, 17%-ban inkább negatív véleményen vannak a gondozásról és ellátásról. A 0,73-as indexpontszámmal rendelkezők esetében 29-en otthon is ellátnak beteg vagy fogyatékkal élő személyt, a 0,82-es attitűdpontszámmal rendelkezők közül pedig 26-an.

A célcsoportról való gondolkodás a vizsgált kilenc kérdés közül eggyel sem mutat kapcsolatot.

A kollektíváról való vélekedés az ellátásról és gondozásról alkotott véleményhez hasonlóan ugyanattól a két változótól függ. A kollektíváról való vélekedésre hat az, hogy van-e beteg vagy fogyatékkal élő a családban, illetve hat a vallásosság is. Azok, akik otthon is ellátnak beteg hozzátartozót, 56,8%-ban maximálisan pozitív képet alkotnak a kollektíváról, amelynek tagjai. A kollektívával kapcsolatos attitűd esetében azt láthatjuk, hogy akik abszolút pozitíve vélekednek a kollégákról (indexpontszám értéke 1), 74%-ban otthon is ellátnak gondozásra

szorulót, ez a mintában 54 főt jelent. Azok, akik nem vallásosak, 28,1%-ban, a maguk módján vallásosak 53,9%-ban, az egyház tanait követők 68,8%-ban, míg a magukat vallásosság szempontjából besorolni nem tudók 71,4%-ban adtak maximális pontszámot a kollektíváról való vélekedés során. A leginkább pozitívan vélekedők 65,8%-a vallásos a maga módján. Viszont közülük került ki az a 6 fő is, aki negatív véleményen van a kollektívát illetően, a másik 3 kategóriában ugyanis nem találunk a kollektíváról ilyen negatív képet festőket.

Az egyes témakörök megvizsgálása után kérdés az, hogy az idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjére általában milyen tényezők vannak hatással, azaz mitől függ a kérdezettek munkáról alkotott véleménye. A kisgyermekellátáshoz hasonlóan a munkával kapcsolatos attitűd-indexet ugyanazon kérdésekkel vizsgáltam meg, mint képesítés, beosztás, életkor, idősellátás kezdete, családi állapot, feladná-e a gondozási munkát, vallás, van-e beteg vagy gondozásra szoruló hozzátartozó a családban, van-e előrelépési lehetősége a munkahelyén.

A vizsgált kérdések közül csak kettő mutat összefüggést a munkával kapcsolatos attitűddel. A munkával kapcsolatos attitűdre hat az, hogy feladná-e a kérdezett a gondozási munkát, illetve, hogy van-e beteg hozzátartozó a családban, aki gondozásra szorul. Érdekes, hogy a kisgyermekellátásban dolgozók munkáról való gondolkodására is hat, hogy feladná-e a gondozási munkát. Az, hogy van-e beteg hozzátartozó a családban, erőteljesebben hat a munkával kapcsolatos attitűdre, mint az, hogy felmerült-e a munka feladása.

A munkával kapcsolatos vélekedések vizsgálatánál az idősellátásban dolgozók esetében is feltételeztem, hogy a munkával kapcsolatos attitűd és a szakmai értelemben vett munkával való megelégedettség között van kapcsolat, bár azt láthattuk korábban, a kisgyermekellátásban dolgozók esetében, hogy náluk a szakmai megelégedettség és a munkával kapcsolatos attitűd között nincsen összefüggés.

A szakmai elégedettség mutató a korábbiakban ismertetett módon nyolc kérdés összevonásából jött létre, mint elégedett-e a képzésekkel, elégedett-e a szupervízióval, feladná-e a gondozási munkát, van-e előrelépés a munkahelyén, elegendő-e a jövedelme, van-e plusz jövedelem szerzésére lehetősége az idősellátás területén, arányos-e a fizetése az

elvégzett munkával, illetve volt-e kezdeményezése munkahelyén az elmúlt 6 hónapban. Az így kapott szakmai elégedettségi mutató átlag indexpontszáma 0,4325, amely azt mutatja, hogy a kérdezett dolgozók általában elégedetlenek. A kisgyermekellátásban dolgozók megelégedettségének átlagos indexpontszám értéke 0,4135 volt, azaz hasonlóan elégedetlenek az idősellátásban dolgozókhöz. Az idősellátásban dolgozók esetében az indexpontok terjedelme: 0,13-0,88. Az attitűd és a szakmai elégedettség között ebben az esetben található kapcsolat. A munkával kapcsolatos attitűddel összefüggésben van a szakmai elégedettség, hogy van-e beteg hozzátartozó a családban, illetve feladná-e a gondozási munkát. Ezek közül a legerőteljesebben a gondozási munka hat, vagyis az, hogy feladná-e a kérdezett a munkáját, ezt követi hatásban az, hogy van-e beteg, gondozásra szoruló hozzátartozó a családban, majd végül a leggyengébben az elégedettség gyakorol hatást a munkával kapcsolatos attitűdre.

4. számú táblázat

Idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdje

Vizsgált témakörök	Összefüggést mutat	Szignifikancia szint
Munka és egyén viszonya	Feladná-e a gondozási munkát?	0,031
Ellátás és gondozás	Vallásosság	0,006
	Van-e beteg hozzátartozó a családban?	0,027
Kollektíva	Vallásosság	0,016
	Van-e beteg hozzátartozó a családban?	0,009
Célcsoport	-	-
Munkával kapcsolatos attitűd	Feladná-e a gondozási munkát?	0,017
	Van-e beteg hozzátartozó a családban?	0,017
	Szakmai elégedettség	0,013

Elmondható, hogy az idősellátásban dolgozók inkább pozitívan vélekednek a munkájukról, viszont összességében elégedetlenek.

Esetükben a munka és egyén viszonyáról való gondolkodásra hat az, hogy feladná-e a gondozási munkát. Az ellátás és gondozásról való vélekedés, valamint a kollektíváról alkotott vélemény a vallással és azzal mutat összefüggést, hogy van-e beteg hozzátartozó a családban. A célcsoportról való gondolkodás nem függ a vizsgált változóktól. Összességében a munkával kapcsolatos attitűd attól függ, hogy feladná-e a kérdezett a gondozási munkát, illetve, hogy van-e beteg hozzátartozó a családban. A munkával kapcsolatos vélekedéseket a szakmai elégedettség tovább árnyalja, ellentétben a kisgyermekellátásban dolgozókkal, ahol a munkával kapcsolatos attitűd és a szakmai elégedettség nincs kapcsolatban egymással.

Összegzés

A kutatás keretében megkérdezett személyes gondoskodás területén dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjéről a következők rajzolódtak ki:

- Összességében a két vizsgált területen dolgozók munkáról alkotott véleménye inkább pozitívnak mondható, de jelentős azok aránya, akik a gondozási munkával kapcsolatban negatív álláspontot képviselnek.
- A kisgyermekellátásban dolgozók munkával kapcsolatos nézetei, véleményei az idősök otthonaiban dolgozókéhoz képest pozitívabbak.
- A napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók leginkább a célcsoporttal és a kollektívával kapcsolatos kérdések terén vélekedtek pozitívan. Bár a gondozás és ellátás, valamint az egyén és munka viszonya kapcsán is inkább pozitívnak mondható a véleményük, az előbbi két témakörhöz képest a pozitív értékelések aránya kevésbé jellemző.
- Az idősellátás területén dolgozók a kollektívával, valamint a gondozással és ellátással kapcsolatos kérdések mentén gondolkoztak inkább pozitívan, ettől a két területtől jelentősen

elmarad a célcsoporttal, valamint az egyén és munka viszonyával kapcsolatos értékek pozitív értelmezése.

- A kisgyermekellátás és az idősellátás területén dolgozók szakmai értelemben vett elégedetlensége jellemző.
- Mindkét vizsgált területen dolgozók a legfontosabbnak azt tartották, hogy a munkatársakkal közösen megbeszéljék a gondozási tapasztalatokat, illetve kiemelték, hogy szívesen részt vesznek továbbképzéseken szakmai fejlődésük biztosítása érdekében.
- A kisgyermekellátás és az idősellátás területén is leginkább annak a kijelentésnek a kapcsán polarizálódtak az álláspontok, hogy az ember egy idő után belefárad az idős emberek, illetve a kisgyermekek ellátásába.
- Az idősellátásban dolgozók 54,8%-a találkozott gondozási feladattal a saját családjában, a kisgyermekellátásban dolgozók esetében is jelentős a saját gondozási tapasztalat aránya.
- A bölcsődei ellátásban dolgozók kevésbé érzik úgy, hogy nehézséget okoz számukra a munka és a családi élet összeegyeztetése, annak ellenére, hogy mindkét vizsgált területen több mint 70% azon kérdezettek aránya, akik otthon is sokat gondolkodnak a munkájukon.
- Mindkét területen dolgozók a munkát fizikailag is megterhelőnek tartják, bár az idősellátásban dolgozóknál a fizikai igénybevételt többen hangsúlyozták.
- A kisgyermekellátás és az idősellátás területén dolgozók is úgy érzik, hogy a gondozási munkához nem mindenki ért, nagy többsége a bölcsődei és idősotthoni dolgozóknak azt az álláspontot képviseli, hogy a személyes gondoskodásra születni kell. Másfelől mindkét területen dolgozók 70%-ban úgy vélekedtek, hogy a gondozási munka megtanulható.
- A munka a bölcsődei és az idősotthoni dolgozókat is gyakran állítja új kihívások elé.
- Érdekes, hogy míg a kisgyermekellátásban dolgozók többsége azt az álláspontot képviseli, hogy a hozzátartozóknak és a gyermekeknek joga van beleszólni a gondozási folyamatba és a

gyermekek esetében a játéktevékenységbe, addig az idősellátásban dolgozók csak 57,2%-ban vélik úgy, hogy a hozzátartozóknak joguk van beleszólni a gondozásba. Az idősek gondozási folyamatba való beleszólási jogát a többségük elismeri.

- Mindkét területen dolgozók úgy látják, hogy a gondozási munka során elsajátított ismeretek jól hasznosíthatók az élet más területein is.
- A személyes gondoskodást végzők többsége azon állásponton van, hogy munkájuk alulértékelt az oktatásban vagy az egészségügyben tevékenykedőkéhez képest.
- Mindkét ellátásban dolgozók többsége, amennyiben munkahelyet kellene váltania, a területen maradna.
- A kérdezettek nemcsak hogy szívesen vesznek részt a szakmai képzéseken, de azt is gondolják, hogy még több képzésre lenne szükség, a jelenlegi tanfolyamokat pedig informatívnak tartják.
- Az előrelépési lehetőségeket mindkét területen kérdezettek több mint 80%-a korlátozotttnak látja.

A kisgyermekellátásban és az idősellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjének feltérképezése nyomán elmondható tehát, hogy a személyes gondoskodást nyújtók többségében pozitívan vélekednek a munkájukról, viszont összességében elégedetlenek.

Munkájukkal kapcsolatos attitűdjük attól is függ, hogy feladnák-e a gondozási munkát illetve, a kisgyermekellátásban attól, hogy van-e előrelépési lehetőség a munkahelyen. A szakmai elégedettség a bölcsődei ellátás területén nem befolyásolja a munkáról való gondolkodást. Az idősek otthonaiban dolgozók munkáról alkotott véleménye amellett, hogy feladná-e a kérdezett a gondozási munkát, attól is függ, hogy van-e beteg hozzátartozó a családban. Esetükben attitűdjüket a szakmai elégedettség tovább árnyalja, hiszen elégedettségük és a munkával kapcsolatos pozitív vélekedés között összefüggés található.

Reflektálva a hipotézisekre: a napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók és idősellátás területén dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjei valóban hasonlóak, és a megkérdezett szakemberek inkább pozitív értékeket jelenítettek meg munkájukról. Munkával kapcsolatos attitűdjeikre azonban társadalmi státuszuk (nem, életkor, családi állapot, iskolai végzettség) nem hat. A kisgyermekellátásban dolgozók munkáról való vélekedését az határozza meg, hogy szakmai értelemben mennyire látnak esélyt az előbbrejutásra, illetve a területen maradásra. Az idősellátás területén dolgozók esetében a szakmai értelemben vett megelégedettség, illetve a pályaelhagyás esetleges lehetősége hatással van a munkával kapcsolatos attitűdre, de emellett a személyes élettörténet is fontos szerepet kap, azaz, hogy saját családjában gondoz-e a kérdezett beteg vagy fogyatékkal élő személyt. A személyes érintettség érdekes kérdés, hiszen a Care Work nemzetközi vizsgálat rámutatott arra, hogy sokan épp amiatt vállalnak munkát az idősellátás területén, mert saját családjukban is gondoznak vagy gondoztak idős, segítségre szoruló hozzátartozót (Rácz és Hajós, 2004.). A személyes érintettség következtében pedig nem meglepő, hogy úgy vélik, erre a munkára születni kell, és hogy nem mindenki érthet a gondozáshoz.

Arra, hogy a munkáról alkotott nézetek mennyire fontosak a kérdezett szakembereknek, vagyis mennyire elkötelezettek irányukban, az elemzés keretei nem adtak lehetőséget, azonban azt megmutatta a vizsgálatunk, hogy a munkával kapcsolatos attitűd mely elemei a legfontosabbak számukra. Az idősellátás területén dolgozók leginkább a kollektíváról vélekedtek pozitívan, fontos ezt hangsúlyozni azért is, mert a csapatban történő feladatmegoldás munkamódszer is, melynek hatására az együtt dolgozók gyorsabban jutnak el egy-egy feladat vagy probléma megoldásához, mivel az egyes nézőpontok, attitűdök ütköztetése révén segíthetik egymást, és így a hibák kiszűrése gyorsabban történik, mint az egyéni döntések során. A kisgyermekellátásban dolgozók munkával kapcsolatos attitűdjének pedig a legfontosabb eleme a célcsoport, vagyis a gyermekek, illetve szüleik. A már említett nemzetközi kutatás arra is rámutatott, hogy a Magyarországon megkérdezett napközbeni kisgyermekellátásban dolgozók munkájukban a legfontosabbnak a kisgyermekek szeretetét emelték ki (Korintus 2004). Bár az idősellátásban dolgozók is hangsúlyozták az idős emberek szeretetét, kvantitatív kutatásunk mégis azt mutatja, hogy a munkáról való vélekedés

tekintetében a célcsoport (idősek és hozzátartozóik) a vizsgált témakörök közül az utolsó helyen áll.

Az, hogy munkával kapcsolatos véleményeik megjelenítésekor működött-e önvédelem, azaz, hogy a napközbeni kisgyermekellátásban és idősellátásban dolgozók elrejtették-e negatív gondolataikat, nem fejthető fel, az azonban körvonalazódik, hogy a munkáról való pozitív gondolkodás építőköve a szakemberek szakmai kiteljesedésének biztosítása, az előmeneteli lehetőség, a pályán maradás motivációs hátterének megteremtése. Jövőbeli kutatási téma lehet, hogy mindezek garantálását a területen dolgozó szakemberek, illetve a politikai döntéshozók, oktatók hogyan, milyen eszközök, ösztönzők mozgósításával képzelik el.

Felhasznált irodalom

Bagyinszki Zoltánné – Kovács Ibolya – Péntek Beáta: Idősek szociális ellátása (Segédanyag a szociális szakvizsgálathoz). NCsSzI, Budapest, 2004.

Csepeli György: Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Eliot R. Smith – Diane M. Mackie: Szociálpszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

Marta Korintus, Peter Moss: Care Work in Europe: Working with young children A case study of Denmark, Hungary and Spain, Current understanding and future directions - Consolidated report 2004. (<http://www.ioe.ac.uk/tcru/carework.htm>)

Rácz Andrea – Hajós Zsófia: A Care Work nemzetközi idősellátás-kutatás hazai tapasztalatai. In.: Török Péter (szerk): A szociális ellátórendszer működéséről, kihívásairól. NCsSzI, Kapocs könyvek 7. Budapest, 2004.

Stina Johanson: Care Work in Europe: Working with older people A case study of Sweden, Spain and England, Current understanding and future directions Consolidated report 2004. (<http://www.ioe.ac.uk/tcru/carework.htm>)